

Zástupkyně veřejného ochránce práv
RNDr. Jitka Seitlová

V Brně dne 5. března 2013
Sp. zn.: 5067/2010/VOP/JBE

Vážený manželé M.,

podáním doručeným dne 19. 10. 2010 jste se obrátili na veřejného ochránce práv s prosbou o řešení situace týkající se neudržovaného toku Nemilanka a nedostatečné kapacity následného zatrubnění tohoto toku, kteréžto skutečnosti následně vedou k opakovanému zaplavování a podmáčení Vaší nemovitosti. Příčinu potíží jste spatřovali zejména v tom, že koryto toku bylo zaneseno velkým množstvím bahna a naplavenin a že nebyly udržovány břehové porosty. Poukazovali jste rovněž na související stavební projekty, které vedly ke zhoršení odtokových poměrů, na nedostatečnou kapacitu toku a na zanesené propustky.

Na základě pověření veřejného ochránce práv JUDr. Pavla Varvařovského jsem se ujala vyřizování Vašeho podnětu já, neboť veřejný ochránce práv využil své možnosti dané mu ustanovením § 2 odst. 4 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů, přenést na mě některé oblasti své působnosti, mezi které patří i problematika zákona č. 254/2001 Sb., o vodách, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o vodách“), a souvisejících předpisů. Na základě Vámi uvedených informací a přiložených podkladů jsem se obrátila na primátora Magistrátu města Olomouce, kterého jsem opakovaně žádala o vyjádření k zásadním skutečnostem případu a k vývoji situace na místě samém.

Z Vašeho podnětu, jakož i z podnětu dalších občanů v téže záležitosti, a z dalších přiložených podkladů vyplývá, že na schopnost toku Nemilanka odvádět povrchové vody se do značné míry podepsaly související stavební aktivity (výstavba komerčního centra s nedostatečným odvodněním, jakož i nedostačujícím způsobem řešené svedení dešťových vod z přilehlé dálnice, či nefunkčnost retenčních nádrží). V části svého šetření jsem se zabývala i otázkou, zda příslušná správní rozhodnutí, týkající se uvedených stavebních záměrů, nelze ještě přezkoumat s ohledem na jejich dopad na vodní poměry a následné poškozování majetku občanů. Z šetření nicméně vyplynulo, že tato rozhodnutí již nelze přezkoumat s ohledem na uplynutí lhůt stanovených pro přezkum správních rozhodnutí zákonem č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů.¹

Současně bych již úvodem této zprávy chtěla upozornit, že veřejný ochránce práv i jeho zástupce se musí při výkonu své činnosti řídit zákonem, a mohou tak poskytovat ochranu jen v rozsahu své působnosti vymezené v § 1 zákona o veřejném ochránci práv. Ve vztahu k orgánům územních samosprávných celků je působnost ochránce a jeho zástupce dána jen v rozsahu, v jakém tyto orgány

¹ Z ustanovení § 96 odst. 1 správního řádu vyplývá, že usnesení o zahájení přezkumného řízení lze vydat nejpozději do 1 roku od právní moci rozhodnutí ve věci.

vykonávají státní správu; ochránci tak nepřísluší jakkoliv zasahovat do činnosti a rozhodování místní samosprávy. Za okolností Vašeho případu to znamená, že jsem se mohla zabývat toliko postupem Magistrátu města Olomouc coby příslušného vodoprávního úřadu.

Z Vámi zaslanych podkladů, z vyjádření Magistrátu města Olomouce i z informací dostupných v médiích jsem získala následující poznatky. Situace s nedostatečnými odtokovými poměry vodoteče Nemilanka trvá již několik let. Svůj podíl na tom má jak postupná urbanizace území, tak i změna klimatu. Vlastníkem zatrubněné části toku Nemilanka, jakož i problematického česla v nátokové části, je město Olomouc, a to od roku 2006, kdy vodoprávní úřad veřejnou vyhláškou v souladu s § 135 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „občanský zákoník“), označil vodní díla na toku Nemilanka za věci nalezené. K tomuto postupu vedla neochota tehdejšího správce vodního toku Zemědělské vodohospodářské správy provádět na toku údržby a opravy.

V obou případech se jedná o vodní díla z 60. let 20. století, jejichž povolování bylo v gesci ONV v Olomouci. S ohledem na skutečnost, že archiv tohoto úřadu, resp. okresního úřadu, měl být zničen při povodni v roce 1997, nelze dohledat žádnou dokumentaci. Magistrát města Olomouce má k dispozici toliko technickou zprávu pro „G. O. Kanalizace X“ z roku 1960, schválenou v roce 1961. Z ní Magistrát města Olomouce dovozuje, že vodní díla v době svého vzniku odpovídala všem požadavkům kladeným na vodní díla tehdejšími předpisy.

V současné době tuto část toku Nemilanka provozuje společnost T., a. s., a to na základě Smlouvy o zabezpečení veřejně prospěšných služeb ve městě Olomouci, uzavřené dne 29. 4. 2003, která byla v roce 2007 doplněna o údržbu česla (povodňové mříže). Dle vyjádření Magistrátu města Olomouce má být toto česlo monitorováno v případě přílivových dešťů pracovníky odboru ochrany Magistrátu města Olomouce, a to nepřetržitě. Magistrát nicméně ve svém vyjádření připustil, že při neočekávaných, rychlých srážkách a velké dojezdové vzdálenosti jsou často nuceni spolehnout se na místní obyvatele a jejich bezprostřední zásah.

V dalších částech je tok Nemilanka v dnešní době ve správě Povodí Moravy, s. p.

Úvodem svého posouzení považuji za nezbytné zdůraznit, že není možné očekávat, že stát, potažmo jednotlivé územní samosprávné celky, budou schopny ochránit veškerý soukromý majetek před následky povodňových událostí. Zhoršování odtokových poměrů je v současné době bohužel obecným jevem, na který kromě měnících se klimatických podmínek má rovněž vliv rostoucí zástavba a zásahy do přírody a krajiny, které se druhotně projeví právě tím, že určité vodní toky či vodní díla pozbudou svou schopnost odvádět povrchové vody, a to i v případech, že jsou řádně udržovány a že v době, kdy byla taková vodní díla povolována, vyhovovala všem požadavkům stanoveným právními předpisy a technickým normám. V některých případech je pak na rozhodnutí státu, obcí či krajů, zda v rámci výkonu samosprávy vyčlení nezbytné finanční prostředky na investici do protipovodňových opatření. Do této oblasti nejsem s přihlédnutím ke svým zákonným pravomocem oprávněna jakýmkoliv způsobem zasahovat.

Na druhou stranu má být zaručena ochrana soukromého majetku alespoň v případech, kdy příslušné právní předpisy ukládají vlastníkům vodních děl či správcům vodních toků určité povinnosti, a tyto nejsou z jejich strany plněny. Pokud jde o vodní díla, stanoví zákon č. 254/2001 Sb., o vodách, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o vodách“), ve svém ustanovení § 59 odst. 1 vlastníkům vodních děl, mimo jiné, povinnost dodržovat podmínky a povinnosti, za kterých bylo vodní dílo povoleno, udržovat vodní dílo v řádném stavu tak, aby nedocházelo k ohrožování bezpečnosti osob, majetku a jiných chráněných zájmů, odstraňovat předměty a hmoty zachycené či ulpělé na vodním díle atd. Pro případ, že vlastník vodního díla své povinnosti řádně neplní, stanoví ustanovení § 59 odst. 5 zákona o vodách, že pokud to vyžaduje veřejný zájem a jestliže ten, kdo je k tomu povinen, řádně neplní své povinnosti a nezjedná nápravu ani ve stanovené lhůtě, může vodoprávní úřad rozhodnout, že jiná osoba převezme provoz nebo údržbu vodního díla, a to na náklady povinného. Obdobně jsou správcům vodních toků stanoveny povinnosti v § 47 zákona o vodách, mimo jiné povinnost sledovat stav koryt a pobřežních pozemků, udržovat koryta vodních toků ve stavu dostatečné průtočnosti ad.

I pokud jde o Nemilanku, je zjevné, že se na stávajícím nepříznivém stavu podílí celá řada příčin. Rozhodnutí týkající se souvisejících staveb, jejichž realizace přispěla ke zhoršení odtokových poměrů na Nemilance, jsou již ovšem nepřezkoumatelná, jak bylo uvedeno výše, a tudíž je nepřezkoumatelný i jejich vodoprávní aspekt. Z Vašeho podnětu ovšem vyplývá, že za nejpalčivější jste považovali právě stav samotného toku, resp. jeho koryta, a nedostatečnou kapacitu tohoto toku v jeho otevřené i zatrubněné části odvádět povrchové vody.

Z Vámi zasláných informací i z vyjádření Magistrátu města Olomouce je zjevné, že problém u těchto vodních děl vzniká jak v rovině jejich kapacity, tak v rovině jejich údržby.

Pokud jde o nedostatečnou kapacitu zatrubněné části Nemilanky, je třeba s ohledem na výše uvedené informace o pravděpodobné době povolení tohoto díla v 60. letech minulého století stavět na domněnce, že se jedná o vodní dílo povolené. V takovém případě by bylo možno proti vůli vlastníka využít pouze institutu tzv. nezbytných úprav v režimu § 137 odst. 1 ve spojení s odst. 3 zákona č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „stavební zákon“). Podle tohoto ustanovení lze vlastníku stavby nařídít nezbytné úpravy, mimo jiné, k usnadnění průtoku přívalových vod nebo k zamezení vnikání povrchových vod do staveb a na přilehlé pozemky. Je-li ovšem takové vodní dílo postaveno a užíváno v souladu s podmínkami danými stavebním povolením, mohou být takové nezbytné úpravy nařizeny vlastníkovi jen v případě prokazatelně významného ohrožení a za náhradu újmy, kterou by vlastníkovi nařizené úpravy vyvolaly. V praxi je tak možnost daná tímto ustanovením realizována poměrně zřídka, musí být prokazováno významné ohrožení a obec, resp. vodoprávní úřad musí zajistit finanční prostředky pro náhradu nařizených úprav. Proto vítám, že vlastník česla i zatrubněné části, město Olomouc, přistoupil dobrovolně k realizaci akce „Nemilanka, zkapacitnění v km 5,2-5,4, k. ú. X“. Ve svém posledním sdělení ze dne 12. 11. 2012 mě primátor města Olomouce vyrozuměl, že se jedná o společnou akci města Olomouc a společnosti Povodí Moravy, s. p. Součástí smlouvy o dílo,

kteřá byla uzavřena se společností H., spol. s r. o., je i termín dokončení díla u jednotlivých stavebních objektů, z nichž do 15. 12. 2012 mělo být provedeno čištění a zkapacitnění samotného toku a dokončena úprava propustku a sedimentační nádrž a následně do 31. 5. 2013 by měl být dokončen nový vtokový objekt s česlovou stěnou a zkapacitnění zatrubněné části a sjezd z ulice xxx.

Pokud jde o otázku **údržby uvedených vodních děl** a správu vodního toku samotného v jeho nezatrubněné části, je z Vámi zaslanych informací, ale i z poznatků dostupných v médiích a ostatně i z vyjádření Magistrátu města Olomouce zjevné, že v uvedené době nebyly dostatečně plněny povinnosti vlastníka vodního díla ani správce vodního toku. Břemeno údržby jste tak nesli zcela neodůvodněně Vy, coby vlastníci sousedních ohrožených nemovitostí, a to bez náhrady Vám vzniklé újmy. Nepovažuji takový stav za přijatelný, ani v případě, jak uvádí primátor ve svém sdělení, že by se jednalo pouze o případy, kdy z hlediska dlouhé doby dojezdu a náhlosti srážek musel vlastník díla spoléhat na zásah místních obyvatel. Poukazuji v tomto nejen na to, že neplnění výše citovaných ustanovení zákona o vodách by mělo v důsledku vést i k sankčnímu postihu vlastníka vodního díla, či správce vodního toku, když zákon o vodách stanoví pro takové jednání příslušné sankce;² za takových okolností vzniká vlastníkům, jejichž majetek je v důsledku neplnění těchto povinností poškozen či ohrožován, rovněž právo žalovat příslušného vlastníka vodního díla na náhradu škody či podat tzv. sousedskou žalobu v režimu občanského zákoníku. V případě, že vlastník vodního díla není opakovaně schopen včas zasáhnout, když na vodním díle ulpí naplaveniny, které zabraňují dostatečnému odtoku povrchové vody, bude vhodné uzavřít smlouvu o údržbě předmětného vodního díla s jiným subjektem a za patřičnou úhradu nákladů s tím spojených. Vodoprávní úřad dle mého názoru po celou dobu zanedbával povinnost provádět vodoprávní dozor, když z jeho strany nebyly stanoveny požadavky na zjednání nápravy, nezahájil ani příslušná sankční řízení, ani nevyužil možnosti dané ustanovením § 59 odst. 5 zákona o vodách. Rovněž nebylo žádným způsobem řešeno, příp. postiženo dlouhodobé neudržování koryta toku Nemilanka a celkové dlouhodobé zanedbávání povinností správce vodního toku.

Pokud jde o tuto druhou část problému, v rámci výše uvedené společné akce města Olomouc a Povodí Moravy, s. p., mělo v průběhu let 2011 – 2012 konečně dojít k „třietapovému“ čištění vodního toku Nemilanky, poté, co došlo k převodu správy vodního toku právě na Povodí Moravy, s. p. Mělo být odvezeno cca 2 000 m³ sedimentů, čištěna měla být i zatrubněná část toku, v některých částech bylo rozšířeno koryto toku.

Vážení manželé M., dovoluji mi závěrem uvést následující. S ohledem na výše uvedené již realizované nebo v brzké době plánované kroky ze strany města Olomouc a Povodí Moravy, s. p., jinými slovy s přihlédnutím k tomu, že ze strany vlastníka vodních děl a správce vodního toku Nemilanka byly či jsou činěny kroky směřující k nápravě situace, rozhodla jsem se své šetření ukončit ve smyslu **§ 18 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv**. V současné době považuji za prvořadé, že bylo provedeno vyčištění zaneseného koryta a dále to, aby byla dokončena realizace nové česlové stěny a zvýšení kapacity zatrubněné části toku

² K tomu viz ustanovení § 125d odst. 1 písm. a) a odst. 4) písm. d) a dále ustanovení § 125i odst. 1 zákona o vodách.

Nemilanka. Ani následně se však příslušný vlastník, resp. správce vodního toku nezavazuje svých zákonných povinností k údržbě vodního díla, resp. vodního toku. Pokud by tedy i po realizaci těchto opatření mělo docházet k zanedbávání jejich zákonných povinností, neváhejte se v první řadě obrátit na příslušný vodoprávní úřad a požadovat zjednání nápravy, příp. i správní potrestání odpovědného subjektu. Nepovede-li tato cesta k dosažení zákonem požadovaného stavu, můžete se na mě v této věci opět obrátit s tím, že zašlete i kopie vyjádření příslušného vodoprávního úřadu k Vaším podáním. Případně můžete rovněž zvážit možnost zjednání nápravy soudní cestou (viz výše).

Zcela závěrem a pouze pro úplnost dodávám, že pokud jde o budoucí správní rozhodnutí týkající se protipovodňových opatření na Nemilance v širším kontextu, veřejný ochránce práv, ani já coby jeho zástupkyně, nejsme v tomto směru oprávněni předjímat tato správní rozhodnutí, ani není možné nahrazovat roli účastníků příslušných správních řízení. Jinými slovy, právní předpisy zakládají právě i dotčeným občanům právo účastnit se uvedených správních řízení a v nich podávat své námítky, mimo jiné, i proto, aby se v těchto řízeních vyslovili ti, jejichž zájmy mohou být konkrétně dotčeny. V případě, že bude přijato rozhodnutí, se kterým tito účastníci nebudou souhlasit, je potom jejich právem hledat další ochranu, ať již prostřednictvím opravných prostředků ve správním řízení, správních žalob či s využitím institutu veřejného ochránce práv.

Tuto zprávu zasílám na vědomí rovněž příslušnému vodoprávnímu úřadu v Olomouci.

S pozdravem

Vážený manželé
M. a J. M.
xxx

Údolní 39
602 00 Brno
tel: (+420) 542 542 888, fax: (+420) 542 542 112